

ΓΡΑΝΑΔΑ : ο Λόρκα και ο Ελύτης

Στη μικρή διαδρομή σχεδόν δεν ανταλλάξαμε λέξη. Από την πόλη της Γρανάδας στην Ανδαλουσία μέχρι το χωριό Φουέντε Βακέρος η απόσταση είναι περίπου δέκα χιλιόμετρα. Ο γραναδινός κάμεραμαν που εκτελούσε και χρέη οδηγού, δεν ήταν και πολύ φιλικός μαζί μου, αφού του διέκοψα τη μεσημεριάτικη σιέστα του και επέμενα, μέρα μεσημέρι, να πάμε στο χωριό που γεννήθηκε ο Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα. Σε μια Ανδαλουσία, που καίγεται τα μεσημέρια του καλοκαιριού.

Άνοιξα το παράθυρο χαζεύοντας τα χωριά που διασχίζαμε και που απολάμβαναν με κλειστά παραθυρόφυλλα τη θερινή τους ραστώνη. Δεν ήξερα τι περίμενα να δω, ήξερα μόνο ότι θα έβλεπα το Σπίτι Μουσείου του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα. Λίγο πριν το συγκεκριμένο χωριό και με ανοιχτό το παράθυρο, ήρθε ξαφνικά στα αυτιά μου, το θρόισμά τους. Είναι αυτό το χαρακτηριστικό θρόισμα που κάνουν οι λεύκες, όταν τα φύλλα τους κουνιούνται. Μπροστά μου απλωνόταν ένα σχετικά μεγάλο δάσος με λεύκες..
– Σταμάτα εδώ, λέω στον κάμεραμαν, πάρε την κάμερα και θα οδηγήσω εγώ. Εσύ θα βιντεοσκοπείς το δάσος, ενώ οδηγώ...Φυσικά και δεν κατάλαβε τι ήθελα, δυσφόρησε αλλά το έκανε... Με το νού μου από τη μια, να είναι μηχανικά στην οδήγηση, η πραγματική προσοχή μου όμως ήταν στο φακό της κάμερας.. Φανταζόμουν ότι είχε εντοπίσει ήδη, το άλογο που έτρεχε ανάμεσα στις

λεύκες, μια νύχτα που μόνο ζωτικά βγαίνουν να κυνηγήσουν. Καβάλα στο άλογο ένα ζευγάρι. Μια όμορφη κοπέλα φορώντας νυφικό κι ένας νέος άνδρας έτρεχαν να ξεφύγουν από τους διώκτες τους.. Λίγο πιο πέρα ένα ποτάμι έτρεχε ορμητικό, εκείνος όμως σπιρούνιζε το άλογο που έτρεχε αφηνιασμένο.. Λίγο πριν, η νύφη, είχε αφήσει το γάμο της στη μέση.. Το έσκασε με τον εραστή της και τώρα ο άντρας της έτρεχε να πάρει εκδίκηση. Το πρωί, η νύφη θα επέστρεφε στο χωριό με το νυφικό της γεμάτο αίματα, αφού οι δύο άντρες είχαν αλληλοσκοτωθεί.. Δεν θυμάμαι καν αν στον Ματωμένο Γάμο, ο Λόρκα μιλάει για δάσος με λεύκες... Εγώ ήδη στο μυαλό μου, από μικρό παιδί, μόνο με αυτά τα δένδρα συνδέω αυτή τη θεατρική αφήγηση. Το μυαλό μου γέμισε από τη μουσική του Χατζιδάκη, τους στίχους του Γκάτσου... Ο γραναδινός δίπλα μου δεν καταλάβαινε τίποτε από όλα αυτά... Το πρώτο μικρό θαύμα είχε συντελεστεί. Ο μικρός Φεντερίκο, πίστεψα, ότι είχε ακούσει το ίδιο θρόισμα που έκαναν οι λεύκες και θέλησε εκεί ακριβώς σ αυτό το δάσος να μεταφέρει την αληθινή τραγική ιστορία που είχε συμβεί στη γειτονική πόλη Νίχαρ. Σκέφτηκα ότι σ αυτό το δάσος θα ερχόταν να παίζει μικρός, ‘Αλλωστε ήταν μόλις έντεκα ετών όταν η οικογένειά του, μετακόμισε στην Αλμερία από το Φουέντε Βακέρος. Δεν κατάλαβα πως φθάσαμε στο χωριό.. Το σπίτι δίπλα χωρίς να διαφέρει από τα υπόλοιπα του χωριού με την επιγραφή , να αναφέρει ότι

σ' αυτό το σπίτι γεννήθηκε ο Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα στις 5 Ιουνίου του 1898.

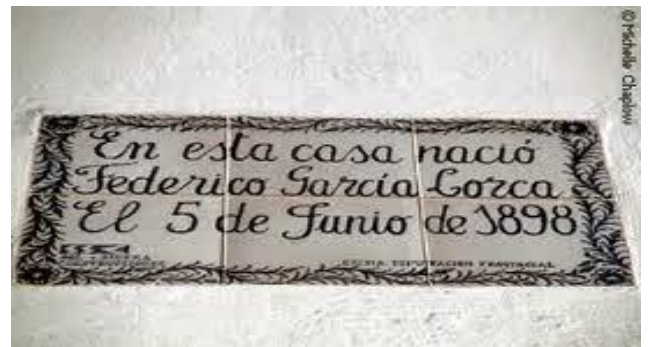
Πολύ κοντά η μεγάλη πλατεία, όπου κατευθύνθηκα αφού τα μεσημέρια το μουσείο έκλεινε. Ο φύλακας εντοπίστηκε, μας άνοιξε και ο διευθυντής του μουσείου μας ξενάγησε.. Ήταν τη δεκαετία του '90 και κανείς από τους τρεις ισπανούς νομίζω δεν καταλάβαινε τι σήμαινε για μια ελληνίδα να επισκέπτεται το σπίτι αυτού, που στα εφηβικά και φοιτητικά χρόνια είχε σφόδρα ερωτευτεί μέσα από τα έργα του. Εκεί στη μέση του πουθενά της νότιας Ισπανίας, τα αυτιά μου γέμιζαν μουσικές και στίχους, ενός ποιητή και δημιουργού που μόνο αργότερα θα καταλάβαινα καλύτερα τι σήμαινε για τη χώρα του αλλά και για την ανθρωπότητα. Ο Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα δεν ξαναγύρισε μεγαλώνοντας στο σπίτι αυτό, το οποίο πουλήθηκε και άλλαξε πολλούς ιδιοκτήτες. Κι αν δεν γινόταν παρέμβαση του νομπελίστα ποιητή μας Οδυσσέα Ελύτη, ίσως σήμερα να μην υπήρχε το συγκεκριμένο μουσείο!

Η ιστορία έχει ως εξής:

Τον Οκτώβρη του 1980, ο Οδυσσέας Ελύτης βρέθηκε στην Ισπανία για δύο εβδομάδες, προσκεκλημένος επίσημα από τον πρωθυπουργό της μεταπολίτευσης Αντόλφο Σουάρεθ. Ένα χρόνο πριν, το 1979, του είχε απονεμηθεί το Νόμπελ Ποίησης. Πέρα από το επίσημο πρόγραμμά του που περιελάμβανε ομιλία του στη Βασιλική Ακαδημία της Ισπανίας, συνάντηση με τους ισπανούς βασιλιάδες, υποδοχή του στο πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης και πλήθος συνεντεύξεων στον ισπανικό

Τύπο, ο έλληνας ποιητής που ήδη γνώριζε την Ισπανία από τη δεκαετία του '50, θέλησε να ταξιδέψει στην Ανδαλουσία. Εξέφρασε την επιθυμία να δει το σπίτι που γεννήθηκε και πέρασε τα παιδικά του χρόνια, ο μεγάλος ποιητής της Ανδαλουσίας. Τον οδήγησαν στο Φουέντε Βακέρος οι τότε υπεύθυνοι κουλτούρας της σχεδόν νεοσύστατης τοπικής κυβέρνησης της Ανδαλουσίας. Μόλις το 1978, η Ισπανία είχε χωριστεί σε 17 Αυτόνομες Κοινότητες όπως αποκαλούνται και μία από αυτές ήταν (και είναι) και η Ανδαλουσία.

Η έκπληξη του Ελύτη, όταν έφθασαν στο Φουέντε Βακέρος ήταν ότι το σπίτι αυτό κατοικούνταν από ξένους προς την οικογένεια του Λόρκα, ιδιοκτήτες. Έκπληξη και ίσως και θυμό που δεν άργησε να εκφράσει: “Μα πώς είναι δυνατόν να μην υπάρχει ένα μουσείο αφιερωμένο στον Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, έναν από τους μεγαλύτερους ποιητές στον κόσμο;!” Αυτή η φράση εντυπώθηκε στο μυαλό των ανδαλουσιανών εκπροσώπων πολιτισμού αλλά και στον νεαρό τότε Μόσχο (Μάκη) Μορφακίδη, καθηγητή στο πανεπιστήμιο της Γρανάδας, ο οποίος μου διηγήθηκε το περιστατικό.

Η παρέμβαση αυτή λειτούργησε πειστικά και σχεδόν δύο χρόνια αργότερα το σπίτι που γεννήθηκε ο Λόρκα είχε αγοραστεί από την τοπική αυτονομία της Ανδαλουσίας. Υπήρχε όμως και μία ακόμα αφορμή για αυτή την αγορά: Το 1982 τις εκλογές κέρδισαν οι Σοσιαλιστές, η αποκαλούμενη αριστερά, για πρώτη φορά μετά από 40 χρόνια δικτατορίας του Φράνκο συν μία μεταπολιτευτική κυβέρνηση. Για πρώτη φορά λοιπόν η ισπανική κοινωνία άλλαξε ριζικά και επιχειρούνταν μία εκ νέου αναθεώρηση της ιστορίας και κυρίως, όπου αυτή αφορούσε τους ηττημένους.

Το σπίτι αυτό με το patio (εσωτερική αυλή) για μας είναι σαν ένα ελληνικό νησί” με ξάφνιασε ο διευθυντής του μουσείου επαναφέροντάς με στην πραγματικότητα.”Ξέραμε πόσο αγαπάτε τον ποιητή μας” συμπλήρωσε ικανοποιημένος συνεχίζοντας την ξενάγηση.” Ξέρετε εδώ σ αυτή την αυλή έχει έλθει και έχει τραγουδήσει και η Μαρία Φαραντούρη”.Το σπίτι, αγοράστηκε μεν το 1982 αλλά μόλις το 1986 είχε αρχίσει να λειτουργεί σαν μουσείο, αφού χρειάστηκε να επισκευαστεί και να αναζητηθούν τα έπιπλα της οικογένειας, η κούνια του Λόρκα, το πιάνο και άλλα μικροέπιπλα που φρόντισε γι αυτό η αδελφή του μεγάλου ποιητή Ισαμπέλ. Ήταν άλλωστε και η πρώτη που έβαλε το κλειδί στην πόρτα του πατρικού της, στα εγκαίνια το 1986.

Το δεύτερο μικρό θαύμα συντελέστηκε σε μία καινούργια μικρή πρόσθετη αίθουσα, όπου γίνονταν προβολές και περιοδικές εκθέσεις. Εκεί με περίμενε ένα φόρεμα από την παράσταση “Το σπίτι της Μπερνάντα Αλμπα” που είχε φθάσει από την Αθήνα! Δεν ήταν όμως οποιοδήποτε φόρεμα. Ήταν αυτό που φορούσε στην παράσταση του θεάτρου Κοτοπούλη το 1954, η ίδια η Κατίνα Παξινού! Πίσω ακριβώς από το φόρεμα μία τεράστια φωτογραφία με τη βασίλισσα Σοφία σε νεαρή ηλικία και τον πατέρα της Παύλο, στην πρεμιέρα της παράστασης αυτής στην Αθήνα, με πρωταγωνίστρια την Κατίνα Παξινού! Κι όλα αυτά στην καρδιά του κάμπου της Γρανάδας στις παρυφές της Σιέρα Νεβάδα, στο μέσον του ισπανικού πουθενά, ένα “ελληνικό νησί” με περίμενε για να με συγκινήσει. Ακούγεται ίσως παράδοξο αλλά στην Ελλάδα γνωρίσαμε και αγαπήσαμε

πολύ νωρίτερα κι από την ίδια την πατρίδα του, τον Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα. Σε δεκαετίες που επικρατούσε ο απόλυτος σκοταδισμός στην Ισπανία, λόγω της δικτατορίας του Φράνκο, ένας τοjο (κομμουνιστής) όπως ήταν ο Λόρκα ήταν αδιανόητο όχι να διδάσκεται ή να παίζονται τα έργα του , αλλά ούτε καν να αναφέρεται το όνομά του. Μόνο μετά το 1980 άρχισαν να ανεβαίνουν παραστάσεις με έργα του στην Ισπανία, κάτι που ήδη είχε γίνει στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και τον υπόλοιπο κόσμο.

Μετά από εκείνο το καλοκαίρι, ξαναπήγα πολλές φορές στο μουσείο αυτό, αναζητώντας μάλλον τη δική μου εφηβική και νεανική μνήμη σε στίχους, μουσικές και αξιακό σύστημα, αλλά κυρίως αποζητώντας το ρίγος που μου προκαλούσαν οι λευκές λίγο πριν το έμπα του χωριού. Τον Λόρκα, τον Ραφαέλ Αλμπέρτι μαζί και τον Αντόνιο Ματσάδο αλλά και πληθώρα ακόμα ανθρώπων της Τέχνης του Λόγου των ισπανικών γραμμάτων θα μπορέσω να τους κατανοήσω αργότερα. Διερευνώντας την περίφημη “Γενιά του ’27”, την προσφορά τους στα γράμματα και την πρωτοποριακή τους σκέψη. Ακόμα κι αυτή τη σχέση του Λόρκα με τον ιδεολογικό του αντίπαλο Σαλβαδόρ Νταλί στις θερινές διακοπές τους στο Φιγκέρες, κατανόησα. Και πως δύο αντίπαλοι δημιουργούσαν θαύματα. Εκεί ακόμα βρίσκονται οι φωτογραφίες του Νταλί, της Γκαλά, του Λόρκα, αλλά και του γάλλου Πωλ Ελύαρ, στα χρόνια της αθωότητας.

Η ζωή του υπήρξε σύντομη αλλά πλούσια σε λογοτεχνικό έργο, απουσιάζει όμως στην Ισπανία, η μελωποποιημένη του εκδοχή. Σπάνια συναντά κανείς στη

σύγχρονη Ισπανία, μελωποιημένη ποίηση γενικότερα, τρόπο που στην Ελλάδα υιοθετήσαμε, ευτυχώς, κατά κόρον. Απομένει μονάχα το ηχητικό ντοκουμέντο με τον Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα να παίζει πιάνο και να τον συνοδεύει η υπέροχη Αργεντινίτα σε λαϊκά τραγούδια της

Ανδαλουσίας.

<http://www.youtube.com/watch?v=TApnDPauxDI..> Η δασκάλα μητέρα του και η αγαπημένη του θεία υπήρξαν οι πρώτες γυναίκες στη ζωή του που τον μύησαν στη μουσική και τη λογοτεχνία. Το 1931 έγινε η ηχογράφηση με την Αργεντινίτα, κατά κόσμον Ενκαρναθιόν Λόπεθ.

Το 1936 η έναρξη του ισπανικού Εμφυλίου που διήρκεσε μέχρι το 1939 και έφερε τη νίκη στον δικτάτορα Φρανθίσκο Φράνκο, βρίσκει τον Λόρκα στη Γρανάδα στο σπίτι του φίλου του και ποιητή Λουίς Ροσάλες. Ο Ροσάλες αν και ανήκε στους Φαλαγγίτες δεν κατάφερε να σώσει τον φίλο του που αναζητούσε προστασία. Το μεσημέρι της 16ης Αυγούστου του 1936, ο Ραμόν Ρουίθ Αλόνσο, ανδαλουσιανός πολιτικός της δεξιάς συνοδευόμενος από δύο ακόμη άνδρες συνέλαβε τον Λόρκα και τον οδήγησε στην αστυνομία. Ο Αλόνσο χρόνια αργότερα και ως δημόσιος υπάλληλος σε υπουργείο, μοιράζεται γραφείο με τον πατέρα ενός φίλου μου ισπανού καθηγητή. Από εκεί έμαθα όλα τα παραλειπόμενα των διηγήσεων του Ρουίθ Αλόνσο για τη σύλληψη του Λόρκα.

Ο γριναδίνος ποιητής οδηγήθηκε τα ξημερώματα μαζί με τρεις ακόμα άνδρες, δύο αναρχικούς μουσικούς και έναν ανάπηρο δάσκαλο διορισμένο σε κοντινό χωριό, στην περιοχή Βίθναρ. Οι δύο τοναδιγιέρος ήταν ο Χοακείν Αρκόγιας και ο Φρανθίσκο Γκαλαντί ενώ ο δάσκαλος ήταν ο Διόσκορο Γκαλίντο. Όπως όλες οι μαρτυρίες δείχνουν η εκτέλεση έγινε στις 4 τα ξημερώματα και η ταφή τους έγινε ομαδικά στο σημείο της εκτέλεσης.

Οι εκτελεστές του Λόρκα ήταν ο Αντόνιο Μπεναβίδες και ο Χουάν Λουίς Τρεκάστρο, ο πρώτος μάλιστα κοκορεύονταν ότι σκότωσε με δύο σφαίρες στο κεφάλι τον ποιητή. Τη φράση αυτή την πήρε και την έκανε ακόμα πιο σκληρή ο δεύτερος, στα μπαρ περιοχής, λέγοντας πως “έχωσε το όπλο στα οπίσθια του Λόρκα, μια που ήταν αδελφή”. Ο Τρεκάστρο ήταν ένας από αυτούς που τον συνέλαβαν. Η αλήθεια είναι ότι η εκτέλεση έγινε ξημερώματα, στα μουλωχτά, εκεί κοντά στο δρόμο προς το Βίθναρ και με τα στρατιωτικά τζιπ να φωτίζουν το σημείο που επέλεξαν οι εκτελεστές, αφού τα υπόγεια νερά έκαναν πιο μαλακό το έδαφος και μπορούσαν να σκάψουν. Κανείς δεν γνωρίζει τις ακριβείς λεπτομέρειες της εκτέλεσης, ούτε ακόμα και οι δύο βασικοί ερευνητές Ιαν Γκίμπσον και Μιγκέλ Καβαγιέρο. Χωρίς δίκη και χωρίς υπεράσπιση, τέσσερις άντρες έπεφταν νεκροί και θάβονταν όλοι μαζί, από ένα καθεστώς που θα μετρούσε περίπου 150.000 τέτοιες εκτελέσεις στα σαράντα χρόνια εξουσίας του.

Επί σειρά ετών οι οικογένειες των τοναδιγιέρος ζητούσαν να γίνει ανασκαφή για να κλάψουν τους νεκρούς τους, η οικογένεια Λόρκα όμως δεν συμφωνούσε, ζητώντας να αναπαυθεί έν ειρήνη ο πρόγονός τους. Τα τελευταία χρόνια όμως που ξεκίνησαν οι ανασκαφές περίπου 2.000 ομαδικών τάφων στην Ισπανία, οι Λόρκα συμφώνησαν και από τότε οι ανασκαφές για την ανακάλυψη του σημείου ταφής του Λόρκα δεν έχουν σταματήσει ποτέ. Πρόσφατα ο επικεφαλής της ανασκαφής αυτής, αρχαιολόγος, Χαβιέρ Ναβάρρο ξεκίνησε να σκάβει σε συγκεκριμένη έκταση 300τμ σύμφωνα και με τα νέα στοιχεία του βιβλίου του Μιγκέλ Καβαγιέρο που εντοπίζει το σημείο εκτέλεσης σε διαφορετική περιοχή από αυτή που ο Ιαν Γκίμπσον, είχε αρχικά, περιγράψει.

“Ποτέ δεν θα γίνω πολιτικός. Είμαι επαναστάτης γιατί δεν υπάρχει αληθινός ποιητής που δεν είναι επαναστάτης”, έλεγε ο Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα που τον έχουν χαρακτηρίσει μανιχαιστή και απλοϊκό αφού σε όλα του τα έργα, η αντίφαση είναι πρωταγωνίστρια. Η ζωή και ο θάνατος, ο ήλιος και το φεγγάρι, η νύχτα και η μέρα, το μαχαίρι και το κρέας, οι τσιγγάνοι και οι αστυνομικοί. Οι μεταφορές και οι συμβολισμοί κυριαρχούν σε όλο του το έργο, όπου οι απλές ιστορίες συναντούν το δράμα και το ρομαντισμό.

Μελετώντας τον Λόρκα στην ισπανική γλώσσα, ξαφνιαζόμουν ευχάριστα σχεδόν ηδονικά, θα έλεγα από τις μεταφράσεις του στην ελληνική γλώσσα που έκανε ο Νίκος Γκάτσος. Είναι το σημείο που πάντα αναφωνούσα ευχαριστημένη ότι ο Γκάτσος “ξανάγραψε από την αρχή τον Λόρκα” δίνοντας μία άλλη διάσταση του έργου, του ισπανού ποιητή.

Μία εξιδανίκευση που η πλούσια γλώσσα μας, επιτρέπει, όταν ο χρήστης της, ο Νίκος Γκάτσος, είναι απόλυτος κάτοχός της.

Ήταν αυτές οι μαγικές στιγμές στις περιπλανήσεις μου στην Ανδαλουσία, όπου ένωθα χρόνια ολόκληρα ότι η πραγματική συνάντηση των δύο κόσμων της Μεσογείου, του ισπανικού και του ελληνικού, συναντώνταν μέσω της ποίησης.

Και μόνο τότε, εδώ, στην Ισπανία, κατάφερα να αναγνωρίσω τον οικουμενικό της ρόλο.

Σκέψεις που ποτέ ο γριναδίνος κάμεραμαν δεν μπόρεσε να κατανοήσει. Ούτε το δάσος με τις λεύκες είδε, ούτε το αίμα από το μαχαίρι, ούτε το φεγγάρι, τη μοίρα και τον θάνατο.. Είδε μάλλον μία ακόμα τρελή δημοσιογράφο που ενθουσιάζονταν με το παραμικρό, ακόμα και σε ένα ασήμαντο χωριάτικο σπίτι της Γρανάδας που μια επιγραφή το έκανε απλώς διαφορετικό. Δεν θέλησε να ξαναδουλέψει μαζί μου γιατί τα ωράριά του, είπε, ήταν εξοντωτικά. Εγώ, όμως, τότε θυμάμαι είχα φύγει ξεκούραστη και ανάλαφρη σαν πούπουλο.. Συνάντησα το φεγγάρι-θάνατο και επέστρεψα στον ήλιο-ζωή..Φευ!

Δώρα Μακρή-Μαδρίτη